

Katsaus Kasvun tuen historiaan (osa 1)

Kasvun tuki sai alkunsa vuonna 2014. Taustalla oli tarve arvioida, mihin tietoon lapsiperheiden ja nuorten psykososiaalinen tuki Suomessa nojaa. Samalla haluttiin luoda kanava, jonka kautta lapsi- ja perhepalveluiden toimijat löytäisivät tietoa varhaisen tuen psykososiaalisista menetelmistä ja niiden tietopohjasta. Alkuvaiheen innokkaiden uranuurtajien työtä tuki tiivis pohjoismainen yhteistyö. Alkuvuosina kylvettiin myös nykyisen implementointityön siemenet, kun vaikuttavia menetelmiä levitettiin maakuntiin.

Petra Kouvonon on Kasvun tuen voimahahmo, joka on ollut mukana toiminnassa alusta lähtien. Hän tuli Itlaan vuonna 2013, jolloin säätiö toimi Lastensuojelun keskusliiton tiloissa Eirassa. Lastensuojelun keskusliitto olikin toinen vuonna 1987 toimintansa aloittaneen Itlan perustajista sosiaali- ja terveysministeriön ohella.

– Säätiö oli tuolloin hyvin pieni. Ei ollut muita työntekijöitä kuin asiamies, ja siihen tehtävään minuakin pyydettiin, Kouvonon kertoo.

Säätiön toiminta oli ollut vaakalaudalla, ja sen lopettamistakin oli pohdittu. Säätiön hallitus puheenjohtajansa **Pentti Arajärven** kanssa päätti kuitenkin lähteä hakemaan rahoitusta tutkimus- ja vaikuttamistoimintaan.

– Ensimmäisiä tehtäviäni oli ohjausryhmän perustaminen, Kouvonon kertoo. – Ohjausryhmän kanssa ideoitiin, mihin suuntaan lähdetään viemään toimintaa.

Suomen 100-vuotispäivän lähestyessä ohjausryhmä käynnisti tutkimus- ja vaikuttavuusohjelman, joka sai nimekseen Lapset, nuoret ja perheet 100-vuotiaassa Suomessa.

”Tärkeäksi kehittämiskohteeksi tunnistettiin lasten, nuorten ja perheiden oikeus yhdenvertaiseen psykososiaaliseen tukeen.”

– Ohjelma tähtäsi vuoteen 2017, ja siihen asti solmittiin myös työsopimukseni, Kouvonon kertoo ja naurahtaa:

– Tässä ollaan nyt, eli olen ollut Kasvun tuessa vähän kaueminkin.

Eri toimijoiden sateenvarjoksi muodostuneen hankkeen keskeinen, läpileikkaava teema oli eriarvoisuuden ehkäisy.

– Tärkeäksi kehittämiskohteeksi tunnistettiin lasten, nuorten ja perheiden oikeus yhdenvertaiseen psykososiaaliseen tukeen, Kouvonon kertoo.

Kouvonon oli työskennellyt Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen koordinoimassa hankkeessa, jossa oli tullut ilmi, että monessa maassa oli aloitettu psykososiaalisten menetelmien arviointityötä ja perustettu järjestelmiä arviointia varten. Lisäksi useissa selvityk-

sissä oli todettu tarve arvioida, levittää ja seurata perhepalveluissa käytettäviä menetelmiä. Kouvonon esitteli ohjausryhmälle idean, joka sai vastakaikua.

MENETELMÄARVIOINNIN INNOKKAAT URANUURTAJAT

Kasvun tuen alkuaikoina tunnelma oli Kouvonon mukaan hyvin innostunut:

– Päänsä löivät yhteen innokkaat uranuurtajat, jotka uskoivat ideaan, että tarvitaan taho, joka koordinoi ja arvioi menetelmiä, Kouvonon kuvailee.

Kun alkuvaiheessa mietittiin, miten toiminnalle saataisiin rahoitus ja millainen toiminta olisi realistista ensimmäisen hankekauden aikana, mukana oli henkilöitä eri organisaatioista, esimerkiksi **Aila Puustinen-Korhonen** Kuntaliitosta, **Mirjam Kalland** Mannerheimin lastensuojeluliitosta, **Kristian Wahlbeck** Suomen mielenterveysseurasta ja **Matti Mikkola** Onni ja Helmi Karttusen säätiöstä.

Toiminnalle saatiin rahoitus Onni ja Helmi Karttusen säätiöstä sekä Suomen mielenterveysseurasta, ja Kasvun tuen toiminta käynnistyi vuonna 2014. Vierumäellä järjestettyyn perustamiskoukseen oli kutsuttu vieraita Alankomaista ja Norjasta sekä alan keskeisiä toimijoita Suomesta. Paikalla oli parikymmentä henkeä.

”Päänsä löivät yhteen innokkaat uranuurtajat, jotka uskoivat ideaan, että tarvitaan taho, joka koordinoi ja arvioi menetelmiä.”

Jorma Komulaisen toiminta Kasvun tuessa alkoi juuri Vierumäen tilaisuudesta. Hänet oli kutsuttu Kasvun tuen ohjausryhmään sekä tilaisuuteen kertomaan, miten lääketieteessä tehdään suosituksia ja arvioidaan näytön luotettavuutta, merkittävyyttä ja sovellettavuutta.

– Olen tehtäväni puolesta puhunut paljon tutkimusnäytön arvioimisesta lääketieteessä. Oli kuitenkin selvää, että lääketieteen käytäntöjä ei voi soveltaa suoraan psykososiaalisten menetelmien arvioimiseen, Komulainen kertoo.

Komulainen on ollut mukana toiminnassa koko ajan, ja toimii tällä hetkellä Kasvun tuen tieteellisessä toimituskunnassa. Hän kokee yhteistyön molemmiin puoliin hyödyttäväksi.

– Kasvun tuki on saanut ideoita lääketieteen maailmasta, mutta myös minä olen saanut inspiraatiota siitä, miten Kasvun tuessa arvioidaan menetelmien vaikuttavuutta.

POHJOISMAINEN YHTEISTYÖ PONNAHDUSLAUTANA

Kasvun tuen esikuvana oli norjalainen Ungsinn-tietolähde, jonka pohjalta arviointijärjestelmää lähdettiin pilotoimaan. Ungsinn puolestaan oli ottanut mallia Alankomaista, jossa menetelmien arviointia oli alettu kehittää jo aiemmin.

– Meillä oli tiedossa Norjassa tehty työ, ja olin sinne yhteydessä, Kouvonon kertoo.

– Totesimme, että tässä junassa haluamme olla mukana.

Pohjoismainen yhteistyö nähtiin tärkeäksi, mutta taloudellista pohjaa kansainvälisten yhteyksien ylläpitoon ei juuri ollut.

– Päätimme kuitenkin pohjoismaisten kollegojen kanssa tavata vuosittain jonkin kansainvälisen kongressin yhteydessä.

Siitä verkoston toiminta lähti liikkeelle. Kouvonon oli mukana ensimmäistä kertaa tapaamisessa Kööpenhaminassa 2014 yhdessä Mirjam Kallandin kanssa.

– Olimme silloin vasta alkuvaiheessa, ja Mirjam sanoikin, että tuntui, kuin olisimme olleet paikallistason joukkueena mestarien liigassa, Kouvonon kertoo.

Näihin aikoihin verkoston toiminta vakiintui, ja se sai nimekseen NordicDataPrev.

– Saimme kehittämiseen todella kallisarvoista taustatukea erityisesti norjalaisilta. Apua sai kysyä aina, ja he olivat todella lämpimiä. Heillä oli ihana auttavainen asenne, muistelee vuosina 2016–2018 Kasvun tuen arviointitoimituksessa työskennellyt **Taina Laajasalo**.

”Pohjoismainen yhteistyö on ollut tärkeä ponnahduslauta, joka on mahdollistanut työn edistämisen.”

Kouvonon mukaan pohjoismaisella yhteistyöllä on ollut valtava merkitys. Hän kokee, että pohjoismainen yhteistyö on ollut tärkeä ponnahduslauta, joka on mahdollistanut työn edistämisen.

– Ilman sitä emme olisi päässeet siihen pisteeseen, jossa olemme nyt. Olemme oppineet todella paljon, Kouvonon sanoo ja vertaa yhteistyötä 10 vuoden avioliittoon:

– Olemme kokeneet yhdessä pettymyksiä, innostuksia ja kaikenlaista matkan varrella. Välillämme ei ole ollut kilpailua, vaan ennemminkin olemme jakaneet kaiken, minkä olemme voineet.

Vaikka Kasvun tuki lähtikin mukaan pieneltä takamatkalta, joisain asioissa se on ollut myös muita edellä:

– Aloitimme esimerkiksi jo varhain koota tietoa implementoinnista, mitä ei muualla ole tehty. Implementointioppaamme ilmestyi vuonna 2019 ja sen uusi, päivitetty versio viime vuonna.

Pohjoismaat ovat menetelmien arviointityölle hyviä vertailukohtia siinäkin, että maiden palvelujärjestelmät ovat samantapaisia.

– Jos jonkin menetelmän näyttö on todettu vahvaksi jossakin toisessa Pohjoismaassa, on hyvät mahdollisuudet siihen, että se on toimiva meilläkin, Kouvonon sanoo.

MENETELMÄARVIONTIA LAPINLAHDESSA

Kasvun tuki -toiminnassa luotiin kriteerit lapsiin ja nuoriin kohdistuvien psykososiaalisten menetelmien arvioinnille. Alkuvaiheessa koettiin myös tärkeäksi päättää, kuinka monta menetelmää otetaan

arviotavaksi ja tultiin tulokseen, että kymmenen voisi olla realistinen tavoite.

– Halusimme, että arvioitavat menetelmät olisivat keskenään erityyppisiä: jokin olisi kaikenlaisille perheille sopiva, toinen kohdenetempi ja kolmas vahvempaa tukea tarjoava, Kouvonon kertoo.

Taina Laajasalo palkattiin aluksi osa-aikaisesti Kasvun tuki -tietolähteen tieteelliseksi toimittajaksi. Hän teki menetelmäarviointia: päivitti aiempia ja teki uusia arviointeja. Myöhemmin hän toimi tieteellisenä päätoimittajana.

Ennen Laajasaloa toimintaa olivat luotsanneet Kouvonon lisäksi Kristian Wahlbeck ja **Katja Björklund**.

– He olivat tehneet ison työn yhdessä tieteellisen neuvoston kanssa, Laajasalo kiittelee.

Tekemistä kuitenkin riitti myös Laajasalolle.

– Aloittaessani Kasvun tuella ei ollut esimerkiksi sellaisia verkkosivuja kuin nyt. Arvioituja menetelmiä oli muistaakseni yhdeksän.

”Sivustoa oli hienoa esitellä, kun saatiin visuaalisuus ja hakutoiminnot kohdalleen.”

Laajasalo rakensi yhdessä Kouvonon kanssa Kasvun tuelle ensimmäisen varsinaisen verkkosivuston, jonka valmistumisen 2017 hän näkee ehkäpä tärkeimpänä saavutuksenaan Kasvun tuessa.

– Sivustoa oli hienoa esitellä, kun saatiin visuaalisuus ja hakutoiminnot kohdalleen.

Laajasalon aloittaessa Imla toimi vielä Lastensuojelun keskusliiton tiloissa. Pian tapahtui kuitenkin muutto entisen Lapinlahden sairaalan tiloihin. Lapinlahdessa vietettyä aikaa Laajasalo muistelee erityisen lämpimästi.

– Lapinlahti on minulle rakas paikka, olen ollut siellä psykologi-harjoittelijana. Oli aivan ihanaa, että saatiin olla siellä ja käydä esimerkiksi keskusteluja menetelmien edustajien kanssa juuri siinä ympäristössä, Laajasalo kertoo.

Lapinlahdessa Laajasalo ja Kouvonon työskentelivät aluksi kahdestaan, mutta pian henkilöstömäärä kasvoi neljään, kun Imlassa edelleen työskentelevät **Kirsi Campello** ja **Tilda Hopia** tulivat viestijöiksi.

MENETELMÄOSAAMISTA MAAKUNTIIN

Vuonna 2017 tulevaisuus oli vielä epäselvä. Oli laskettu, että rahat riittävät Suomi 100 -juhlavuoteen, mutta jatkosta ei ollut tietoa. Käynnissä ollut Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma nähtiin mahdollisuutena rahoituksen jatkoon.

– Ehdotimme, että levittäisimme ohjelmassa menetelmiä, joilla on vahva näyttö, Kouvonon kertoo.

Rahoitus saatiinkin ohjelman viimeiselle vuodelle, ja Kasvun tuki pääsi osaksi muutosohjelmaa.

– Pystyimme palkkaamaan yhdessä Suomen mielenterveysseuran kanssa tiimin, joka kiersi ympäri Suomea ja koulutti menetelmiin, joista oli saatu Kasvun tuen arvioinnissa vahva tai kohtalainen näyttö, Kouvonon kertoo.

Laajasalon mukaan tärkeä oppi tältä ajalta oli nöyryys suhteessa kenttään.

– Työmenetelmät ovat kehittäjilleen todella tärkeitä, kuin omia lapsia. Asioita pitää lähestyä oikealla tavalla sensitiivisesti, ei pelkästään vaatimusten kautta, Laajasalo toteaa.

”Saimme koulutettua parissa vuodessa yli 1 000 osajaa, ja yli 10 000 perhettä oli mukana.”

– Hioimme todella paljon arvioinnin sanoituksia tältä kannalta, jotta ne olisivat kannustavia ja tutkimukseen rohkaisevia eivätkä lannistavia.

Laajasalon mukaan yhteistyö menetelmien ja järjestöjen edustajien kanssa auttoi myös ymmärtämään ympäristöä, jossa he toimivat.

– Heilläkin rahoitukset olivat aina katkolla ja aikaperspektiivi ei ollut kovin pitkä. Laajasalo toteaa.

– Saimme koulutettua parissa vuodessa yli 1 000 osajaa, ja yli 10 000 perhettä oli mukana, Kouvonon kertoo.

Laajasalo koki ajan kaikkiaan dynaamisena eteenpäin menon aikana.

– Silloin oli hyvää pöhinää ja uskoa tulevaisuuteen kentällä. Oli kiva olla osa sitä, Laajasalo muistelee.

Myös implementointityön siemenet kylvettiin tuolloin. Laajasalon mukaan implementoinnin merkityksen ymmärtäminen oli hänelle ammatillisesti tärkeää.

– En ollut aiemmin ymmärtänyt, että ei riitä, että on olemassa vaikuttava menetelmä, vaan myös sen juurruttaminen käyttöön on tärkeää. Siitä on ollut todella paljon hyötyä myöhemmissä tehtävissäni, Laajasalo toteaa.

– Nyt implementointi näkyy isona kansallisena muutoksena, mutta sen siemenet olivat näkyvissä jo tuolloin.

EDUSKUNNAN PÄÄTÖS TURVASI TOIMINNAN

Vuonna 2016 eduskunnassa etsittiin ehdotuksia Suomi 100 -juhlapäätöksen kohteeksi. Kasvun tuen tieteellisen toimikunnan jäsen Mirjam Kalland jätti syksyllä 2016 ehdotuksen työryhmälle

(ks. Liite 1). Ehdotuksen esitteli eduskunnalle toimikunnan puheenjohtaja Kristian Wahlbeck.

Ehdotuksessa todettiin muun muassa näin:

”Suomi tarvitsee yksikön, jonka tehtävä on arvioida ja ylläpitää tietoa vaikuttavista, lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävästä menetelmästä sekä koordinoita koulutusta ja menetelmien käyttöönottoon liittyvää tukea.”

Myös Iltan hallitus jätti rahoituksen myöntämisestä Itlalle oman samansuuntaisen ehdotuksensa, joka sai nimekseen Kansallinen vanhemmuuden tuen ohjelma (Liite 2). Ohjelman laadintaan antoi vahvan panoksen Iltan hallituksen varapuheenjohtajana toiminut **Maria Kaisa Aula**.

Ehdotuksen keskeisenä teemana oli kasvuolojen yhdenvertaisen tuen takaaminen lapsille, nuorille ja perheille. Kouvonon näkee tärkeänä etappina sen, että valmisteluryhmä uskoi ideaan ja innostui ajatuksesta luoda koordinoiva taho, joka pystyy tarjoamaan luotettavaa tietoa menetelmien käytöstä niin palvelujärjestelmälle kuin vanhemmille. Eduskunta teki joulukuussa 2017 päätöksen lahjoituksesta, joka turvasi Iltan ja Kasvun tuen toiminnan. ●

”Kaikkien eduskuntaryhmien yhteisellä päätöksellä eduskunta päätti juhlistaa satavuotiasta itsenäistä Suomea tukemalla lasten hyvinvointia ja yhdenvertaista kehitystä. Tuki kohdistettiin Itlalle, koska sen tehtävänä on vaikuttaa lasten aseman kohenemiseen kehittämällä ja ylläpitämällä tätä tavoitetta tukevia hyviä toimintoja. Tieteelliseen näyttöön pohjautuvan vanhemmuuden tuen edistämistyöllä ja alan toimijoita verkostoimalla säätiö on luonut Suomeen uutta osaamista ja osoittanut näin toimintansa tarpeellisuuden lasten syrjäytymisen ehkäisyssä ja eriarvoisuuden vähentämisessä.” (Lakialoite LA782017 vp)

Historiikin jälkimmäinen osa ilmestyy Kasvun tuki -lehden numerossa 2/2024.

KIRJOITTAJA:

RIIKKA KOTIRANTA

Kasvun tuki -lehden
toimitussihteeri
Itla

JORMA KOMULAINEN

Käypä hoito -päätoimittaja
LT, dosentti
Suomalainen Lääkäriseura Duodecim
Kasvun tuen tieteellisen
toimituskunnan jäsen

PETRA KOUVONON

johtaja, VTT
Itla

TAINA LAAJASALO

tutkimusprofessori, PsT
dosentti, THL
Kasvun tuen tieteellisen
toimituskunnan puheenjohtaja

Ehdotus eduskunnan Suomi 100-työryhmälle juhluvuoden päätökseksi

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen on Suomen tärkeimpiä menestystekijöitä tulevalle vuosisadalle. Hyvä ja turvallinen lapsuus on arvo itsessään, mutta inhimillisen tappion lisäksi lasten ja nuorten pahoinvointi merkitsee kansantaloudellisia tappioita. Viimeisen OECD:n raportin mukaan noin viidennes 20–25-vuotiaista nuorista on työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Näiden nuorten aikuisten varhaislapsuus sijoittuu 90-luvun lamavuosiin, jolloin työttömyys oli korkea. Samalla heikennettiin lasten ja nuorten peruspalveluja. Tutkimusten mukaan vanhempien taloudelliset vaikeudet heijastuvat vanhemmuuteen, ja ovat yhteydessä nuorten syrjäytymisriskiin.

Lasten ja nuorten pahoinvointi ilmenee usein käytöshäiriöinä. Hoitomenetelmiä on etsitty vaikuttamalla lapselle läheisten aikuisten kykyyn tukea lasta tai nuorta. Menetelmiä lapsen kasvun tukemiseksi on tänään paljon. Keskeinen ongelma on ollut, että menetelmien saatavuus on satunnaista. Palvelut ovat pääosin toteutettu projektirahoituksella, joka on lyhytaikaista ja jossa toimintatapojen juurruttamiselle ei yleensä ole varattu rahoitusta. Hankkeet jäävät paikallisiksi eikä tuloksia pystytä hyödyntämään valtakunnallisesti. Hankkeiden vaikuttavuudesta ei myöskään usein ole riittävää tutkimustietoa.

Lapsiperheitä tukevan pysyvän valtakunnallisen rakenteen luomiseksi Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö (ITLA) on vuosina 2014–2016 luonut Kasvun tuki -nettiportaalin (www.kasvuntuki.fi) tutkitusti tehokkaille menetelmille, joiden tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Nettiportaaliiin valikoituneet ohjelmat (12 kpl) on arvioitu neliasteisella asteikolla. Arviointiasteikon kehittämistä on seurannut poikkitieteellinen neuvosto. Neuvostossa on edustettuna mm. lääke-, käyttäytymis-, sosiaali- ja neurotieteellistä osaamista Suomesta.

Portaali on luotu vastaavien kansainvälisten toimintamuotojen pohjalta. Erityisen kiinnostava on Norjan Ungsinn-portaali (www.ungsinn.no) sekä vastaavat pohjoismaiset portaalit. Suomi onkin ainoa Pohjoismaa, jossa lasten hyvinvoinnin valtakunnalliseen arviointiin, levittämiseen ja seurantaan ei ole olemassa kansallista rakennetta.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen tulee perustua vankaan näyttöön. Lisäksi tarvitaan koulutusta ja tukea menetelmien käyttöönottoon. **Ehdotukseni on seuraava: Suomi tarvitsee yksikön, jonka tehtävä on arvioida ja ylläpitää tietoa vaikuttavista, lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävästä menetelmästä sekä koordinoita koulutusta ja menetelmien käyttöönottoon liittyvää tukea.** Tällaisen yksikön perustaminen toisi pitkäjänteisyyttä kehittämistyöhön, ja auttaisi sekä niitä, jotka työskentelevät lasten, lapsiperheiden ja nuorten parissa kuin alueellisia ja paikallisia päätöksentekijöitä. Myös vanhemmilla ja nuorilla itsellään olisi mahdollisuutta saada parasta olemassa olevaa tietoa menetelmien vaikuttavuudesta. **Uusien rakenteiden asemesta on tarkoituksenmukaista hyödyntää nykyisiä, kuten Suomen 70-vuotisjuhluvuotena perustettua Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiötä (ITLA).** Onkin tarkoituksenmukaista antaa tehtävä ITLA:lle. Uusi tehtävä antaisi mahdollisuuden pysyvälle arvioinnille ja seurannalle lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi pitkäjänteisesti. Ehdotan siis, että ITLA:n rahoitusta turvataan ja tehtävä laajennetaan yllä olevan kuvauksen mukaisesti.

Helsingissä 22.9.2016 Mirjam Kalland, kasvatustieteen tohtori, lastenpsykoterapeutti, sosiaalityön ja perhetutkimuksen dosentti (HY), musiikkikasvatuksen dosentti, Sibelius-Akatemia. ●

Kansallinen vanhemmuuden tuen ohjelma

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Suomen satavuotisjuhlallisuuksiin liittyen ehdotamme perustettavaksi *kansallisen vanhemmuuden tuen ohjelman*.

Pitkäjänteinen ohjelma tuo tutkittuun tietoon perustuvia, vaikuttavia vanhemmuuden tuen menetelmiä kaikkien lasten ja heidän vanhempiansa hyväksi. Näin edistetään lasten, nuorten ja vanhempien myönteistä vuorovaikutusta ja kannustavaa kasvatusa, joka ehkäisee lasten ja nuorten mielenterveysongelmia. Samalla tuetaan oppimista ja pärjäämistä ja vähennetään lasten ja nuorten eriarvoistumista.

Ohjelma pitää sisällään myös väestötason neuvontaa ja tiedottamista. Vanhemmuutta vahvistetaan levittämällä suoraan perheille tietoa arjen toimivista vanhemmuuden käytännöistä ja tarjoamalla perheille mahdollisuuksia vertaistukeen. Väestötason neuvonta edistää lapsiystävällistä yhteiskunnallista ilmapiiriä, jossa eri-ikäisten lasten ja nuorten vanhemmat monimuotoisissa perheissä kokevat saavansa tukea kasvatusvastuunsa kantamiseen. Näin vanhemmilla on enemmän uskallusta lasten hankkimiseen.

Pitkäjänteinen, valtakunnallinen ohjelma edistää eri toimijoiden työn koordinaatiota perheiden ja vanhemmuuden tuen alalla. Ohjelma yhdistää ja verkostoi eri hallinnon-, toimi- ja tieteenaloja, ammattikuntia sekä julkisen sektorin ja järjestöjen toimijoita. Ohjelma kattaa kaikki kasvatuksen parissa toimivat ja toimintaa hallinnoivat ammattilaiset (kuntien ja maakuntien johto ja keski- ja sosiaali- ja terveyspalvelut, varhaiskasvatus, perusopetus, nuorisotyö), toiminnan kehittäjät (esim. järjestöt) ja henkilöstön kouluttajat (korkeakoulut, sektoritutkimuslaitokset).

Kehitystyö ja työn jalkauttaminen tapahtuvat nojaten tutkimustietoon ja ammatilliseen tietoon sekä monimuotoisten perheiden toiveet ja tilanteet huomioon ottaen. Kansallinen vanhemmuuden tuen ohjelma huolehtii vanhemmuuden tuen menetelmien vaikuttavuuden arvioinnista, näyttöön perustuvien menetelmien levittämisestä ammattilaisten käyttöön, hyvien käytäntöjen juurruttamisesta sekä väestötasoisesta tiedottamisesta ja neuvonnan kattavuudesta. Ohjelma toimii samankaltaisesti kuin Suomalainen Lääkäriseura Duodecimin Käypä hoito - järjestelmä sairauksien hoitoon ja ehkäisyyn liittyvissä kysymyksissä.

Ohjelma jatkaa ja laajentaa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (2017–2018) aloitettavaa vanhemmuuden tuen menetelmien levitystyötä. Tämä perustuu Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiön sr (ITLA) ja Suomen Mielenterveysseuran vetämän konsortion jo vuosia eri tahojen rahoituksella valmistelemalle Kasvun tuki -arviointityölle (www.kasvuntuki.fi).

Pitkäjänteisen ohjelman toimeenpano edellyttää kevyttä verkostomaista hallintorakennetta. Tähän tarkoitukseen soveltuu ITLA, jonka tehtävää ja omistuspohjaa on mahdollista uudistaa tähän tarkoitukseen soveltuvaan.

KANSALLISEN VANHEMMUUDEN TUEN OHJELMAN MERKITYS

- Jokaisella lapsella on oikeus hyvään lapsuuteen
- Lapsen hyvinvoinnin ja mielenterveyden perusta rakentuu kotona ja läheisissä ihmissuhteissa. Perheen ja vanhemmuuden tuki on lapselle tärkeä oikeus
- Eriarvoistumisen kierteitä voidaan katkaista tehokkaasti elinolosuhteita parantamalla ja kasvatuskäytäntöjä uudistamalla
- Lasten ja nuorten mielenterveys on kansanterveydellisesti merkittävä kysymys
- Lasten ja vanhempien hyvät vuorovaikutussuhteet tukevat myös oppimista ja yleistä pärjäämistä
- Lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää tukemalla varhain ja vaikuttavasti vanhemmuutta
- Kaikilla vanhemmilla tulee tarvittaessa olla mahdollisuus saada kynnysksetöntä tukea
- Oikea-aikaisia ja tutkitusti tehokkaita vanhemmuuden tuen keinoja ja menetelmiä tarvitaan sekä kaikkien lapsiperheiden saataville että haavoittavassa asemassa olevien perheiden tueksi
- Vanhemmuuden tuki on inhimillinen ja kustannustehokas tapa auttaa lapsia
- Lapset ovat merkittävin yhteiskunnan tulevaisuuden tekijä

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN JA VANHEMMUUDEN TUEN NYKYTILA

Kansainvälisesti vertaillen suomalaiset lapset ja nuoret voivat keskimäärin hyvin, mutta samaan aikaan eriarvoistuminen on huolestuttavaa. Sadan yläkouluikäisen nuoren joukossa kahdeksan ei pysty juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa asioistaan ja neljä näkee vanhempansa 3 humalassa viikoittain. Fyysinen kuritusväkivalta ja muu kaltoinkohtelu on vuosien myötä vähentynyt mutta sen kitkeminen pois vaatii edelleen toimenpiteitä.

Lasten ja nuorten mielenterveys on kansanterveydellisesti tärkeä kysymys tulevaisuuden kannalta ja se, kietoutuu erottamattomasti perheiden tilanteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin. Lasten ja vanhempien mielenterveysongelmia hoidetaan usein erillään toisistaan tai lapsia ei oteta huomioon vanhempien mielenterveyden hoidossa.

Suomessa myös sijoitetaan lastensuojelutoimena enemmän lapsia kotinsa ulkopuolelle kuin missään muussa Pohjoismaassa. Taustalla on usein epäonnistuneita ja lapsen tarpeisiin sopimattomia kasvatuskäytäntöjä sekä perheiden ristiriitoja. Ongelmat periytyvät usein sukupolvelta toiselle.

Arjen kiire, työelämän paineet ja stressi aiheuttavat vaikeuksia myös muuten hyvinvoivissa perheissä. Syntyvyys on tällä hetkellä Suomessa historiallisen alhaista. Perheellistymisen kynnys on uusimman Perhebarometrin mukaan korkein heikoimmassa taloudellisessa asemassa oleville. Vanhemmuus koetaan usein liian

vaativaksi tehtäväksi. Monilla vanhemmilla ei ole toimivia läheisverkostoja, joilta saa apua ja tukea. Tämän vuoksi on tärkeää, että kaikkien vanhempien saatavilla on myös kynnyksetöntä vertaistukea.

Kasvatukseen kohdistuu tänään julkisessa keskustelussa ennen näkemätön kiinnostus. Tukea tarvitaan pienten lasten vanhempien lisäksi myös esimerkiksi murrosiässä. Perheet ovat myös entistä monimuotoisempia, mikä tuo myös omat tarpeensa vanhemmuuden tukeen ja ammattilaisten osaamiseen. Monimuotoisten perheiden kirjoa ovat esimerkiksi eroperheet, uusperheet, yksinhuoltajaperheet, maahanmuuttajaperheet, sateenkaariperheet, adoptioperheet ja sijaisperheet.

Sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistus on tuomassa lisää haasteita perheiden hyvinvoinnin tukemiseen. Uudistuksessa sivistys- ja sote-palvelut erotetaan hallinnollisesti toisistaan kunnan ja maakunnan vastuulle. On tärkeä tukea jatkuvuutta ja yhteistyötä varhaiskasvatukseen, koulutoimen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä.

Esimerkiksi lasten käytshäiriöiden, koulurauhaongelmien ja kiusaamisen juurisyiden ratkomiseen tarvitaan usein koko perhe mukaan. Siksi vanhemmuuden tuen vaikuttavia menetelmiä tarvitaan sekä sivistys- että sosiaali- ja terveystoimen käyttöön. Nykyinen käytössä olevien menetelmien valikko on kirjava. Olisi tärkeä varmistaa niin maakuntien, kuntien, järjestöjen kuin seurakuntien käyttämien menetelmien laatua ja vaikuttavuutta.

Sote-uudistuksen myötä myös palveluntarjoajien kirjo lisääntyy. Ongelmia ehkäisevää työtä on lisättävä, mutta kaikki nykyinen ehkäisevä työ ei ole vaikuttavaa. On epäeettistä tarjota tukea, josta emme toistaiseksi tiedä tarpeeksi. Tarjottu tuki on nyt sirpaleista eikä toimivien palveluiden juurruttamiseen useinkaan ole mahdollisuuksia. Lyhytkestoisten hankkeiden sijaan tarvitaan 4 pitkäjänteistä työtä, jossa menetelmiä on mahdollista arvioida, levittää, kehittää ja seurata kansallisesti kaikkia lapsia ja lapsiperheitä hyödyttävästi.

Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa näyttöön perustuvien vanhemmuuden tuen ohjelmille ei ole perustettu järjestelmää, joka takaa ohjelmien maanlaajuisen leviämisen. Muissa maissa on perustettu kansallisia toimijoita, jotka kokoavat, arvioivat ja jalkauttavat lasten, nuorten ja perheiden tukitoimista tutkimustietoa. United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC (2009) suosittelee, että psyko-sosiaalisten menetelmien käyttöönottoa varten perustetaan työryhmä, joka valmistelee menetelmän käyttöönoton, koulutukset, levittämisen ja ylläpidon sekä seuraa toimenpiteiden juurtumista ja tuloksia.

Tarve saada Suomeen vastaava toimija on nostettu esille myös sosiaali- ja terveysministeriön (STM) asettaman työryhmän ”Toimiva Lastensuojelu” raportissa (STM: Raportteja ja muistioita. 2013:19), jossa ehdotetaan, että lääketieteessä käytössä oleva Käypä hoito -suositusten järjestelmä otetaan käyttöön myös lasten suojelussa. Sosiaali- ja terveysministeriön teettämä kartoitus ”Lasten mielenterveyden edistäminen ja mielen häiriöiden ehkäisy” (Borg 2015) korostaa, että ohjaukseen tarvitaan tukea, jotta tieto näyttöön perustuvista toimenpiteistä siirtyy ja juurtuu hallitusti työikänteiisiin ja siten perheiden tueksi.

Suomessa on Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman eli LAPE-kärkihankkeen osana ryhdytty toimiin, joilla tavoitellaan lasten ja perheiden ongelmien kasautumisen ehkäisemistä, vanhemmuuden tuen vahvistamista sekä palveluiden hajanaisuuden vähentämistä. Tulosten aikaansaaminen edellyttää kuitenkin toimenpiteiltä pitkäjänteisyyttä, johon yksi hallituskausi ei riitä.

LAPE-muutosohjelma rahoittaa vuosina 2017–2018 ITLA:n ja Suomen Mielenterveysseuran johtaman konsortion valmisteleman ”Näyttöön perustuvan varhaisen tuen, hoidon ja vanhemmuustai-

tojen työkalupakin” levitykseen maakuntiin. Taustalla on ITLAN ja Suomen Mielenterveysseuran jo usean vuoden ajan yhdessä alan tutkijoiden kanssa tekemä kehitystyö Kasvun tuki (www.kasvun-tuki.fi) -portaalien rakentamiseksi. Kasvun tuki -kehitystyössä on tehty ensi vaiheen kartoitus vaikuttavista vanhemmuuden tuen menetelmistä. Neljää menetelmää levitetään ja markkinoidaan ammattilaisille vuosina 2017–2018 osana LAPE-muutosohjelmaa. Tästä saadaan arvokasta kokemusta, joka helpottaa kansallisen vanhemmuuden tuen ohjelman käynnistämistä.

Kasvun tuki -työn päämääränä on luoda pysyvä rakenne, jossa on mahdollista arvioida, koordinoita ja levittää tutkimusnäyttöön perustuvaa taito-tietoa lasten kasvuympäristöihin. LAPE-muutosohjelman osana voidaan ottaa tähän vasta ensimmäisiä askeleita ja työ vaatii jatkuvuutta.

KANSALLISEN VANHEMMUUDEN TUEN OHJELMAN SISÄLTÖ

Ohjelman lähtökohtana on tutkimustieto siitä, että lapsen ja vanhemman välinen myönteinen vuorovaikutus ja kodin kannustava ilmapiiri luovat perustan lapsen hyvinvoinnille sekä mahdollistavat lapsen kasvamisen aikuisiksi ja toimiviksi yhteiskunnan jäseniksi. Kiintymyssuhteiden häiriöt ja huonot kasvatuskäytännöt tuottavat pahoinvointia ja syrjäytymistä sekä voivat johtaa esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeisiin aikuisiällä. Varhaisella ehkäisevällä vanhemmuuden tuella on kauaskantoisia myönteisiä taloudellisia vaikutuksia.

Ohjelman tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen kolmella tasolla. Toimet kohdistuvat seuraaville alueille:

- 1) vanhempiin ja perheiden sisäiseen vuorovaikutukseen
- 2) lasten ja perheiden kanssa työskenteleviin ammattilaisiin
- 3) palveluita järjestäviin, tuottaviin, hallinnoiviin ja kehittäviin toimijoihin (maakunnat, kunnat, yhteisöt, seurakunnat ym.)

Tasolla 1) ohjelma tukee perheen sisäisten tunne- ja vuorovaikutussuhteiden uudistumista tuottamalla tutkittua tietoa, joka erilaisten yhteistyöverkostojen kautta tavoittaa laajan yleisön väestötasoisesti. Lisäksi kaikille perheille tulee tarjota tarvittaessa kynnyksetöntä vertaistukea sekä osallistumisen mahdollisuuksia. Väestötasoisien tiedon ja neuvonnan levityksessä keskeisiä ovat digitaaliset väylät sekä perhekeskustoimintamalli, joissa myös järjestöt ovat vahvasti mukana.

Tasolla 2) ohjelma tarjoaa ammattilaisille tietoa ja koulutusta tutkitusti tehokkaista toimista, sekä ylläpitää näiden toimien käyttöä. Näin varmistetaan se, että kaikkialla Suomessa perheet ja lapset voivat saada ongelmiinsa tasalaatuista, tutkittua apua. Ohjelma arvioi tieteellisin perustein vanhemmuuden tuen menetelmien vaikuttavuutta, tiedottaa arvioista, levittää ammattilaisille näyttöön perustuvia menetelmiä sekä varmistaa niiden juurtumista käytäntöön. Kohderyhmänä ovat kaikki lasten ja nuorten parissa työskentelevät esimerkiksi lasten neuvoloissa, perheneuvoloissa, lastensuojelussa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, nuorisotyössä sekä järjestöissä ja seurakunnissa.

Tasolla 3) ohjelma varmistaa palvelujärjestelmän johdon ja keskihoidon sekä järjestöjen ja seurakuntien tietoisuutta tutkitusti tehokkaan vanhemmuuden tuen merkityksestä hyvinvointierojen kaventamisessa. Palveluntarjoajien kirjo laajentuessa on tärkeää, että kaikki palvelut perustuvat laadukkaalle, yhteiselle menetelmävalikolle. Vain näin lasten tasavertaiset oikeudet voivat toteutua. Ohjelma yhdistää maakuntien sosiaali- ja terveystoimintakuntien

sivistystoimeen ja vahvistaa eri toimijoiden yhteistä ymmärrystä lasten kasvun tukemisessa.

Kaiken kaikkiaan ohjelma lisää tietoa, jolla vanhemmuutta voidaan vahvistaa laadukkaasti ja oikea-aikaisesti eri perhetilanteisiin sopivalla tavalla koko maassa. Ohjelma verkostoi toimijoita julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta sekä vahvistaa yhteistä tahtotilaa.

Kansallinen vanhemmuuden tuen ohjelma jatkaisi suomalaista vahvaa perinnettä ja osaamista onnistuneesta väestölähtöisestä vaikuttamisesta kansanterveyteen. Tunnetuimpina esimerkkeinä voidaan pitää tartuntatautien vähentämistä rokotusohjelmalla heti sotien jälkeen sekä 1972–1997 toteutettua Pohjois-Karjala-projektia, jossa sydänterveyteen ja sepelvaltiomotautikuolleisuuteen onnistuttiin vaikuttamaan myönteisesti. Nyt väestölähtöisen vaikuttamisen kohteena olisi etenkin lasten mielenterveys ja eriarvoistumisen ehkäisy.

Myös kansainväliset kokemukset laajojen vanhemmuuden tuen ohjelmien taloudellisista vaikutuksista ovat rohkaisevia. Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että ohjelmilla, joilla taito-tietoa on levi-
tetty laajasti sekä ammattihenkilöstölle että vanhemmille, on onnis-

tuttu vähentämään tuntuvasti lastensuojelun sijoituksia ja lasten kaltoinkohtelua. Tutkimusten perusteella vanhemmuutta tukemalla voidaan saavuttaa laajamittaisia vaikutuksia, joilla on paitsi suuri kansanterveydellinen myös taloudellinen merkitys.

KANSALLISEN VANHEMMUUDEN TUEN OHJELMAN HALLINNOLLINEN RAKENNE

Pitkäjänteinen vanhemmuuden tuen kansallisen ohjelman toimeenpano edellyttää kevyttä verkostomaista hallintorakennetta. Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiön sr (ITLA) tehtävää ja omistus pohjaa on mahdollista uudistaa tähän tarkoitukseen soveltuvaksi. ITLAn perustajajäsenet ovat Sosiaali- ja terveysministeriö ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Ohjelmaa varten voidaan esimerkiksi luoda SITRAa vastaava hallintorakenne. Tällöin ohjelman taloudellinen ja poliittinen ohjaus tapahtuu eduskunnan alaisessa säätiössä. Eduskunta nimeää hallintoneuvoston, jona voi toimia myös jokin eduskunnan valiokunta. Hallintoneuvosto nimeää säätiön hallituksen. Säätiön hallitus voi olla asiantuntijapohjainen. ●